

ÇALIŞAN ANNELERİN EMZİRME SÜRELERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

The Factors that Affect Breastfeeding Duration of Working Mothers

Özlem ÇEÇE¹, Kerziban YENAL²

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, çalışan annelerin emzirme sürelerini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Bu çalışma bir üniversite hastanesinin sağlam çocuk polikliniğinde ve iki aile sağlığı merkezinde yapılmıştır. Veriler yüz yüze görüşme ve elektronik ortamda e-posta aracılığıyla toplanmıştır. Örnekleme, 12-24 aylık, sağlıklı, tek çocuğu olan, çalışan ve 18 yaş üstü 120 anne oluşturmuştur. Veriler anket formu kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde t testi, Kruskal Wallis, Mann Whitney U, tek yönlü varyans analizi ve ileri analiz yöntemlerinden Bonferroni analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Geliri giderine eşit olan kadınların, geliri fazla olan kadınlara göre daha uzun süre sadece anne sütü verdiği ve toplam anne sütü verme sürelerinin daha uzun olduğu belirlenmiştir. İşyerinde sağma yapabilen ve sağmaya yardımcı olabilecek koşulları olan annelerin sadece anne sütü verme süresinin daha uzun olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi yüksek, bebeklerinin cinsiyeti kız ve işyerinde sağma yaparken kendine destek olabilecek arkadaşları olan kadınların toplam anne sütü verme süresinin daha uzun olduğu belirlenmiştir. Annenin yaşı, doğum şekli, eş desteği, günlük çalışma saatleri ve doğumdan sonra işe başlama zamanının sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresini etkilemediği saptanmıştır.

Sonuç: İşyerlerinde annelerin sütlerini sağma ve saklamaları için uygun koşulların oluşturulması emzirme süresinin uzamasına yardımcı olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Çalışan anne, anne sütü, emzirme, işyeri koşulları, hemşirelik.

ABSTRACT

Purpose: This study examine the factors that affect breastfeeding duration of working mothers.

Method: This research was done in the healthy babies outpatient clinic of a university hospital and two family health centers. Data were collected via face-to-face interviews and electronic mail. The research sample comprised 120 mothers over 18 years old, with one healthy child who is 12-24 months old. The data collection instrument was a questionnaire. T-test, Kruskal-Wallis, one-way ANOVA analysis and Bon-ferroni advanced analysis methods were performed in data analysis.

Results: The mothers whose income equaled to their expenditure exclusively breastfeeding longer and had longer total breastfeeding duration than mothers who had higher income. The mothers who could milk expression in their workplace and had facilitating conditions for breastfeeding had longer duration of exclusively breastfeeding. The mothers who had high level of education, girls and who had friends to assist milking had longer total duration of breastfeeding than others. It was found out that the mother's age, mode of delivery, perception of spouse support, daily work hours and return to work time did not influence the duration of exclusively and total breastfeeding.

Conclusion: Establishing appropriate conditions for the mothers to expression and storage their milk will result in lengthening their breastfeeding period.

Key words: Working mother, breast milk, breastfeeding, working conditions, nursing.

¹ Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi-İZMİR

² Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi -İZMİR

Yazışma Adresi

Arş. Gör. Özlem ÇEÇE

Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi İnciraltı/İZMİR

e-mail: nr.ozlemcece@hotmail.com

Tel: 0232 4124773

Geliş tarihi/Received:24/01/2012 ; Kabul tarihi/Accepted:20/06/2012

GİRİŞ

Emzirmenin anne ve bebek için çok sayıda yararı olduğu bilinmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2008 yılı verilerine göre sadece anne sütü ile beslenme oranı; sıfır-bir aylık bebeklerde %68.9 iken, altı aydan küçük bebeklerde bu oran %21.9'a düşmektedir. Bu oranlara bakıldığında ülkemizdeki bebeklerin anne sütü alma oranlarının yüksek olduğu ancak ilk altı ayda sadece anne sütü alma oranının düşük olduğu görülmektedir.

Emzirme süresini etkileyen pek çok etmen vardır. Annelerin çalışma durumu emzirme süresini etkileyen etmenlerden biridir (Bodur ve ark. 2002; Johnson ve Esposito 2007; Thulier ve Mercer 2009). Çalışan anneler, gerek bilgi eksikliği, gerekse çalışma koşulları nedeniyle emzirme sorunları yaşamakta ve erken dönemde anne sütü vermeyi bırakabilmektedir (Gökçay ve Baslo 2002; Karancı ve Yenal 2011). İşe erken dönme ve uygun olmayan iş yeri koşulları, kadınların bebeklerini emzirmekten vazgeçmesine ya da emzirmeyi erken bırakmalarına neden olmaktadır (Meek 2001). Esnek olmayan çalışma saatleri, vardiya usulü çalışma, çalışılan yerin emzirmeye uygun olmaması ve işyerinde emzirmeye yönelik politikaların olmaması/uygulanmaması emzirme süresini olumsuz olarak etkilemektedir (Chen ve ark. 2006). Bodur ve ark. (2002) Konya'da yaptıkları bir çalışmada, çalışan annelerin %3.2'sinin bebeğini hiç emzirmedeğini ve ekonomik durumu iyi olan annelerin emzirme süresinin kısa olduğunu belirlemiştir. Aynı çalışmada çalışmayan annelerin emzirme süresi ortancası 12 ay iken, çalışan annelerde bu süre sekiz ay bulunmuştur. Çalışan ve çalışmayan annelerin emzirme oranlarını karşılaştıran bir başka çalışmada, çalışmayan annelerin ilk altı ay emzirme oranı %35.4 iken, çalışan annelerde bu oranın %22 olduğu saptanmıştır. İşyerlerinde, emziren annelere uygun koşulların sağlanamamasına bağlı olarak annelerin emzirmeyi erken dönemde bıraktıkları belirtilmiştir (Thulier 2009). Ünsal ve ark.(2005), çalışan annelerin %35.5'inin, çalışmayanların ise %33.1'inin ilk altı ay sadece anne sütü verdiğini, annelerin çalışma durumunun sadece anne sütü ile besleme süresini etkilemediğini belirlemiştir.

Türkiye'de çalışan kadın sayısı her geçen gün artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) son 10 yıldaki verilerine göre ülkemizde kadınların iş gücüne katılım oranı %27.4'tür. Kadınlarda eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılım oranı artmaktadır. Lise ve daha yüksek eğitimlilerde işgücüne katılma oranı kadınlarda %77'dir (TÜİK 2012).

Çalışan kadın oranının her geçen gün artması ile gebelik ve doğum sonrası dönemde emzirme eğitimi ve danışmanlığı önem kazanmaktadır. Bu hizmetler hemşireler tarafından verilmektedir. Hemşirelerin, eğitimlerinde annelerin çalışma durumunu göz önünde bulundurmaları önemlidir. Çalışan annelerin uygun şekilde desteklenmesi, bebeklerini daha fazla emzirmelerini sağlayacaktır. Bu nedenle hemşirelerin, annelerin çalışma durumlarının emzirme süreleri üzerine etkisini bilmeleri, emzirme ile ilgili sorunları erken fark etmeleri ve çözmeleri açısından önemlidir.

AMAÇ

Bu araştırma, çalışan annelerin sadece ve toplam anne sütü verme sürelerine, sosyodemografik değişkenler ile çalışma ve işyeri koşullarının etkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Haziran - Aralık 2010 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi Sağlam Çocuk Polikliniği ile İzmir İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı Balçova 2 Nolu Aile Sağlığı Merkezi ve Balçova 3 Nolu Aile Sağlığı Merkezi'nde yapılmıştır. Tanımlayıcı tipte yapılan bu araştırmanın örneklem büyüklüğü NCSS-PASS 2008 (Statistics, Graphics, Power Analysis&Sample Size Program) programı kullanılarak belirlenmiştir. Tip I hata 0.05, Tip II hata 0.20 olarak kabul edilip, Chen, Wu ve Chi'nin (2006) çalışması baz alınarak hedeflenen örneklem sayısı 117 olarak hesaplanmıştır. Çalışmanın yapılacağı üniversite hastanesinin sağlam çocuk polikliniğine kayıtlı 12-24 aylık, yaklaşık 130 bebek, her iki aile sağlığı merkezine kayıtlı ise yaklaşık 150 bebek olduğu belirlenmiştir. Bu bebeklerin annelerinden araştırmaya katılmayı kabul eden ve örneklem kriterlerine uygun 95 (%79.16) anneye çalışmaya alınmıştır. Araştırma örneklemini; çalışan, 18 yaş ve üstü, miadında ve 2500 gramın üstünde sağlıklı bebek doğurmuş, 12-24 ay arasında tek çocuğu olan, emzirmesine engel olacak herhangi bir psikolojik/fizyolojik engeli olmayan, doğumdan sonra işe başlayalı en az 1 ay olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden anneler oluşturmuştur. Araştırmada hedeflenen örneklem sayısına ulaşamadığı için Dokuz Eylül Üniversitesi veri tabanında kayıtlı olan çalışanlara elektronik posta gönderilerek araştırmanın amacı, araştırmanın amacına göre katılımcılardan beklenen kriterler açıklanmış ve bu özelliklere sahip olan kişilerin maildeki anket formlarını cevaplandırarak geri göndermeleri istenmiştir. Elektronik posta ile 25 (%20.84) anneden veri toplan-

miştir. Araştırmaya katılan 95 kadından yüz yüze görüşme, 25 kadından elektronik posta yoluyla veri toplamak suretiyle toplam 120 kadına ulaşılmıştır.

Araştırma verileri araştırmacı tarafından literatür taranarak oluşturulan anket formu ile toplanmıştır (Al-Shoshan 2007; Cernadas ve ark. 2003; Chen ve ark. 2006; Fein ve ark. 1998; Guendelman ve ark. 2009; Johnson ve ark. 2007; Karaçam 2007). Anket formu anneye ait tanıtıcı bilgileri (8 soru), çalışma-işyeri koşullarını (9 soru), bebeğe ve emzirme sürelerine ilişkin bilgileri (8 soru) içeren sorulardan oluşmaktadır. Yüz yüze görüşme yoluyla anket formunun doldurulması ortalama 10 dakika sürmüştür. E-mail yoluyla gönderilen anket formuna anneler 1-3 gün içerisinde yanıt vermişlerdir.

Çalışmada emzirme süreleri “sadece anne sütü” ve “toplam anne sütü” verme yönünden incelenmiştir. Sadece anne sütü verme süresi için Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımı esas alınmıştır. DSÖ bebeğin emzirilerek veya sağılmış anne sütü ile beslendiği, bunun yanında vitamin, mineral ve ilaçların verilemediği, bunların dışında su dahil hiçbir gıdanın verilmediği beslenme şeklini “sadece anne sütü alma” olarak tanımlamıştır (WHO, 2008). Toplam anne sütü verme süresi ise; direk memeden veya sağılmış anne sütünün verildiği, bunun yanında tüm ek besinleri de içeren beslenme şekli olarak tanımlanmıştır.

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde; annelerin tanıtıcı özellikleri, emzirme ve bebeğe ilişkin özellikler, annelerin emzirme ile ilgili bilgi alma durumları, bilgi kaynakları, çalışma ve işyeri ile ilgili koşullarda sayı ve yüzde kullanılmıştır. Annelerin tanıtıcı özellikleri ve çalışma koşulları ile sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresinin değerlendirilmesinde t testi, Kruskal Wallis ve tek yönlü varyans analizi ve Bonferroni ileri analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın uygulanması için üniversite hastanesinden, İl Sağlık Müdürlüğü'nden, müdürlüğe bağlı iki aile sağlığı merkezinden ve İzmir 4 No'lu Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. Çalışmaya katılan annelere araştırma hakkında bilgi verilerek yazılı onamları alınmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmada annelerin emzirme süreleri “sadece anne sütü” ve “toplam anne sütü” verme yönünden incelenmiştir. Sadece anne sütü verme süresi için Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımı esas alınmıştır.

Çalışmaya alınan annelerin bebeklerinin %68.3'ü kamuya ait bir hastanede, %79.2'si sezaryen yolu ile doğmuştur ve ortalama yaşları 16.5±4.00 aydır. Bebeklerin ağırlığı ortalama 3302±398 gram olup % 55'i erkektir. Bebeklerin sadece anne sütü alma süreleri 5.09±1.58 aydır. Emzirmeyi bırakan annelerin (n:74) toplam anne sütü verme süresi ortalaması 11.92±5.13 aydır. Annelerin %96.7'sinin emzirme ile ilgili bilgi aldığı, bu bilgiyi; %87.5'inin hemşirelerden, %40.8'inin kitap-dergilerden, %40.0'ının internetten aldığı saptanmıştır.

Tablo 1. Annelerin Tanıtıcı Özellikleri

Tanıtıcı özellikler	Sayı	%
Yaş ortalaması (yıl) X=31.5 SD 3.92		
Eğitim durumu		
Lise	11	9.2
Üniversite	68	56.
Lisansüstü	41	34.2
Gelir durumu		
Geliri giderine eşit	80	66.7
Geliri giderinden fazla	40	33.3
Sağlık güvencesi		
Var	118	98.3
Yok	2	1.7
Esin emzirmeye destek olması		
Destek oluyor	86	71.7
Destek olmuyor	34	28.3
Çalıştığı yer		
Kamu	87	72.5
Özel sektör	33	27.5
İşyerindeki konumu		
İşçi	49	40.8
Devlet memuru	71	59.2
İşyerinde çalışma yılı		
5 yıldan az	40	33.3
5-9 yıl	49	40.8
10 yıl ve üzeri	31	25.8
Günlük çalışma saati		
7 saat ve altı	27	22.5
8 saat	58	48.3
9 saat ve üzeri	35	29.2
İş güvencesi		
Kadrolu	76	63.3
Sözleşmeli/güvencesiz	44	36.7
Doğumdan sonra işe dönme süresi (ay)		
Ortalama ay	6.45±3.19	
İlk 4 ay	40	33.3
5-6 ay	30	25.0
7 ay ve üzeri	50	41.7
İşyerinde emzirme/sağma olanağı		
Var	73	60.8
Yok	47	39.2
İşyerlerinde olan emzirme/sağma olanağının çeşidi * (n:73)		
Süt sağmak için mola	51	42.5
Süt sağmak için uygun oda	32	26.7
Süt sağmak için pompa	14	11.7
Sağılan sütü saklamak için buzdolabı	39	32.5
İşyerinde süt sağma durumu		
Sağıyor	59	49.2
Sağmıyor	61	50.8

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 1'de annelere ilişkin tanımlayıcı özellikler görülmektedir. Annelerin yaş ortalamasının 31.5±3.92 olduğu, %56.7'sinin üniversite eğitimi, %66.7'sinin gelir ve giderinin eşit, %98.3'ünün sosyal güvenceli, %71.7'sinin eşinin emzirmeye destek olduğu, %72.5'inin kamuda çalıştığı, %59.2'sinin devlet memuru, %40.8'inin 5-9 yıl süre çalıştığı, %48.3'ünün günlük 8 saat çalıştığı ve %63.3'ünün kadrolu çalıştığı belirlenmiştir.

Annelerin doğumdan sonra ortalama işe dönme süresinin 6.45±3.19 ay olduğu, %41.7'sinin doğumdan sonra 7 ay ve üzeri sürede işe döndüğü, %60.8'inin iş yerinde emzirme/sağma olanaklarının olduğu, %42.5'inin iş yerinde süt sağlamak için mola olanağının olduğu, %50.8'inin iş yerinde süt sağlamadığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Annelerin ve Bebeklerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Sadece Anne Sütü ve Toplam Anne Sütü Verme Süresi

Tanıtıcı özellikler	Sadece anne sütü verme süresi (ay) (n:120)		Toplam anne sütü verme süresi (ay)(n:74)	
	X±SD	F/KW/t p	X±SD	F/KW/t p
Eğitim durumu				
Lise	4.68±2.43	5.55 ^a	10.40±4.95	6.33 ^b
Üniversite	4.90±1.56	0.06	11.75 ± 5.23	0.04
Lisansüstü	5.53±1.28		13.80 ± 3.78	
Gelir durumu				
Geliri giderine eşit	5.43 ± 1.31	3.42 ^b	12.97 ± 4.57	2.08 ^b
Geliri giderinden fazla	4.42 ± 1.87	0.001	11.03 ± 5.20	0.03
Doğum şekli				
Normal	5.08 ± 1.00	0.94 ^b	12.74 ± 4.44	0.47 ^b
Sezaryen	5.10 ± 1.71	0.06	12.22 ± 4.97	0.63
Bebeğin cinsiyeti				
Kız	5.24 ± 1.56	0.92 ^b	13.38 ± 4.98	2.19 ^b
Erkek	4.97 ± 1.61	0.35	11.46 ± 4.61	0.03
Eşin emzirmeye desteği				
Var	5.18±1.5	0.93 ^b	12.14±4.55	0.65 ^b
Yok	4.88±1.64	0.35	12.79±5.60	0.51

^a: Kruskal Wallis (KW), ^b: T Testi (t), ^c: Varyans (F)

Tablo 2'de anne ve bebeğin tanıtıcı özelliklerine göre sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresi görülmektedir. Lisansüstü eğitimi ve çocuğunun cinsiyeti kız olan annelerin toplam anne sütü verme sü-

relerinin, geliri giderine eşit olan annelerin ise sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme sürelerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha uzun olduğu saptanmıştır (p<0.05).

Tablo 3. Annenin İşe Başlama Zamanı ve Çalışma Koşullarına Göre Sadece Anne Sütü ve Toplam Anne Sütü Verme Süresi

Çalışma koşulları	Sadece anne sütü verme süresi (ay) (n:120)		Toplam anne sütü verme süresi (ay)(n:74)	
	X±SD	KW/t p	X±SD	KW/ t p
Günlük çalışma süresi				
7 saat ve altı	5.07±1.54	0.03 ^a	12.88±4.71	0.95 ^a
8 saat	5.13±1.62	0.96	12.64±4.78	0.38
9 saat ve üzeri	5.05±1.60		11.37±5.08	
İşyerinin özelliği				
Kamu	5.2±1.41	1.65 ^b	12.82±4.95	1.87 ^b
Özel sektör	4.71±1.95	0.10	11 03±4.40	0.07
İşyerindeki konum				
İşçi	5.11±1.68	0.16 ^b	11.71±4.65	1.16 ^b
Devlet memuru	5.06±1.55	0.86	12.80±5.05	0.24
İş güvencesi				
Kadrolu	5.12±1.55	0.27 ^b	12.47±4.85	0.42 ^b
Sözleşmeli	5.04±1.65	0.78	12.07±4.92	0.67
Doğumdan sonra işe dönme zamanı				
4 ay ve öncesi	4.78±1.73	1.15 ^b	11.18±4.86	2.27 ^b
5-6 ay	5.26±1.25	0.32	13.65±4.51	0.10
7 ay ve sonrası	5.24±1.64		12.45±4.92	

^a: Kruskal Wallis (KW), ^b: t Testi (t)

Tablo 3'de annenin işe başlama zamanı ve çalışma koşullarına göre sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresi görülmektedir. Annelerin günlük çalışma süresi, iş yerinin özelliği, işyerindeki konumu, iş gü-

vencesi ve doğumdan sonra işe dönüş zamanı ile sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (p>0.05).

Tablo 4. İşyeri Koşullarına Göre Sadece Anne Sütü ve Toplam Anne Sütü Verme Süresi

Çalışma koşulları	Sadece anne sütü verme süresi (ay) (n:120)		Toplam anne sütü verme süresi (ay) (n:74)	
	X±SD	t p	X±SD	t p
İşyerinde süt sağma durumu				
Sağıyor	5.37 ± 1.22	1.88	12.52±4.44	0.43
Sağmıyor	4.83 ± 1.84	0.05	12.13±5.26	0.66
İşyerinde emzirme/sağmaya destek olan faktörler				
Var	5.31 ± 1.40	1.91	12.48±4.63	0.44
Yok	4.75 ± 1.80	0.05	12.08±5.23	0.66
İşyerinde emzirmeye/sağmaya destek olan faktörlerin özellikleri				
Süt sağmak için mola				
Var	5.27±1.43	1.16	11.75±4.32	0.36
Yok	5.03±1.64	0.24	12.53±5.04	0.71
Süt sağmak için uygun oda				
Var	5.27±1.43	0.73	11.75±4.32	0.78
Yok	5.03±1.64	0.46	12.53±5.04	0.43
Süt sağmak için pompa				
Var	5.50±0.73	1.78	12.67±3.82	0.35
Yok	5.04±1.66	0.08	12.28±4.99	0.73
Sağılan sütü saklamak için buzdolabı				
Var	5.09±1.53	0.00	12.20±5.03	0.19
Yok	5.09±1.62	0.99	12.38±4.80	0.84
Sağma/emzirme molalarında işine destek olan birisinin olması				
Var	5.16±1.28	0.32	13.71±4.61	2.20
Yok	5.06±1.72	0.74	11.76±4.85	0.02

Tablo 4'de işyeri koşullarına göre sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresi görülmektedir. İşyeri koşullarına göre iş yerinde süt sağma durumu ve işyerinde emzirmeye destek olan faktörleri ile sadece anne sütü alma süresi arasında anlamlı bir fark olduğu (p<0.05) saptanmıştır. İşyerinde süt sağan ve süt sağmaya destek faktörü olan annelerin bebeklerinin, sadece anne sütü alma süresinin daha uzun olduğu görülmüştür. Annenin emzirme molasında işine destek olan birisinin varlığı ile toplam anne sütü alma süresi arasında anlamlı bir fark vardır (p<0.05). Emzirme molasında işine destek olacak birisi olanların toplam anne sütü verme süresinin daha uzun olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA

Bu çalışmada annelerin eğitim durumu-na göre sadece anne sütü verme süresi arasında fark olmadığı, ancak eğitim düzeyi arttıkça toplam anne sütü verme süresinin uzadığı saptanmıştır (Tablo 2). Bakiler ve arkadaşlarının (2005) çalışmasında da annelerin eğitim durumunun sadece anne sütü verme süresini etkilemediği belirlenmiştir. Ülkemizde yapılan bazı çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Alikashiçoğlu ve arkadaşları (2001), Örün ve arkadaşlarının

(2009) yaptıkları çalışmalarda eğitim düzeyi düşük olan annelerin sadece anne sütü verme süresinin daha uzun olduğu belirtilmiştir. Karaçam (2007)'in çalışmasında ise eğitim düzeyi arttıkça sadece anne sütü verme süresinin de uzadığı belirlenmiştir. Yurtdışında yapılmış çalışmalarda ise eğitim düzeyinin artmasının sadece anne sütü verme süresini olumlu yönde etkilediği gösterilmiştir (Cernedas ve ark. 2003; Chuang ve ark. 2010; Ryan 1997).

Eğitim düzeyinin toplam anne sütü verme süresi üzerine etkisini inceleyen birçok çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça toplam anne sütü verme süresinin de uzadığı bulunmuştur (Alp 2009; Chen ve ark. 2006; Guendelman ve ark. 2009). Al-Shoshan'ın 2007'de yaptığı çalışmada ise eğitim düzeyi arttıkça toplam anne sütü verme süresinin kısaldığı saptanmıştır.

TNSA 2008 raporuna göre, iki aydan daha küçük çocukların %78'si sadece anne sütü ile beslenirken, bebekler 2-3 aylık olduğunda bu oran %42'ye düşmektedir. Geleneksel olarak toplumumuzda ek gıdalara erken başlandığı görülmektedir. Bu yüzden eğitim düzeyi yüksek olan anneler, bebeğin sadece anne sütü almasının önemini bilseler bile toplumsal faktörler nedeniyle ek gıdala-

ra erken başlamış olabilirler. Eğitim durumu yüksek olanların toplam anne sütü verme sürelerinin daha uzun olması, anne sütünün önemini daha iyi bilmeleri, eğitim olanlarından daha iyi yararlanmaları ve bilgiye daha kolay ulaşmalarıyla ilişkili olabilir.

Bu çalışmada, geliri giderine eşit olan annelerin sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresi, geliri giderinden yüksek olanlara göre daha uzun bulunmuştur (Tablo 2). Bu bulgular literatürle benzerlik göstermektedir (Lakati ve ark. 2002; Örün ve ark. 2009; Ünsal ve ark. 2005). Buna karşın, geliri yüksek olanların ilk altı ay sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresinin daha uzun olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Alp 2009; Guendelman ve ark. 2009; Ryan 1997). Gelir durumu yüksek olan kadınların bebeklerine hazır mama alım güçlerinin daha yüksek olması anne sütü verme sürelerinin kısalmasına neden olmuş olabilir.

Normal veya sezaryen doğum yapılmasının sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süresini etkilemediği saptanmıştır (Tablo 2). Bu araştırmanın sonucunu destekleyen farklı çalışmalara rastlanmıştır (Cernadas ve ark. 2001; Chuang ve ark. 2010; Fein ve Roe 1998). Bazı çalışmalarda normal doğum yapanların sadece anne sütü verme süresinin daha uzun olduğu belirtilmiştir (Alikashifoğlu ve ark. 2001; Ünsal ve ark. 2005). Annenin doğum şeklinin anne sütü verme süresini etkilememesinin nedeni, bebek dostu hastane sayılarının artmasıyla emzirme eğitimi ve danışmanlıklarının daha çok yapılması ve doğum sonrası bu kuruluşlarda erken emzirmenin desteklenmesine bağlı olabilir. Bunun yanında, geleneksel olarak emzirmeyi destekleyen bir toplum olmamız ve doğum sonu sosyal desteklerin yoğunluğu da bu sonuca neden olmuş olabilir.

Eşlerinden emzirme konusunda destek alan kadınlarla, destek almayan kadınların sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme süreleri arasında fark saptanmamıştır (Tablo 2). Yapılan birçok çalışmada eş desteğinin emzirme süresi üzerine olumlu etkisi olduğu belirtilmiştir (Alikashifoğlu ve ark. 2001; Scott ve ark. 2006). Bu çalışmanın sonucunun diğer çalışmalardan farklı olmasının nedeni, kadınların eğitim düzeylerinin yüksek olması ve çalışıyor olmalarından kaynaklanabilir. Bu özellikler kadınların kendilerine olan güvenlerinin artmasına ve dışarıdan destek gereksinimlerinin azalmasına yardımcı olabilir.

Bu çalışmada doğumdan sonra işe başlama zamanına göre sadece anne sütü

ve toplam anne sütü verme süresi arasında fark olmadığı saptanmıştır (Tablo 2). Yapılan araştırmaların sonucuna göre postpartum dördüncü aydan sonra işe dönen kadınların bebeklerini emzirme süreleri daha uzundur. Kadınların işe dönme süresi uzadıkça emzirme süresi de uzamaktadır (Alikashifoğlu ve ark. 2003; Chen ve ark. 2006; Chuang ve ark. 2010; Fein ve Roe 1998; Guendelman ve ark. 2009; Hawkins ve ark. 2007; Kimbro 2006; Kurinu ve ark. 1989; Mandal ve ark. 2010; Ong ve ark. 2005; Ortiz ve ark. 2004; Visness ve Kenne-dey 1997; Yılmaz ve ark. 2002; Yimyam ve Morrow 1999). Yılmaz ve arkadaşlarının (2002) yaptığı çalışmada da dört aydan sonra işe dönen kadınların toplam anne sütü verme süresi, erken dönemde işe dönen kadınlarınkinden anlamlı olarak daha uzun bulunmuştur. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farklı sonuca ulaşmasının nedeni örneklem özelliğinden kaynaklanabilir. Araştırmaya dahil olan annelerin yalnızca %33.1'i dört ay ve öncesinde işe dönmüştür. Dört ay ve öncesinde işe dönen anne sayısının az olması sonucu etkilemiş olabilir.

Doğumdan sonra işe dönen kadınların günlük çalışma süresi ile sadece anne sütü verme ve toplam anne sütü verme süresi arasında fark olmadığı bulunmuştur (Tablo 3). Yurtdışında yapılan çalışmalarda ise günlük çalışma saati arttıkça emzirme süresinin kıaldığını gösteren sonuçlar bulunmaktadır (Anderson ve Wallace 2006; Kurinu ve ark. 1989; Mandal ve ark. 2010). Türkiye'de yarı zamanlı çalışma yaygın değildir. Bu nedenle örnekleme dahil olan annelerin günlük çalışma süreleri birbirine çok yakındır. Kadınların yalnızca %22.5'i günlük yedi saat ve daha az süre ile çalışmaktadır (Tablo 1). Bu durum literatürden farklı bir sonuç bulunmasına neden olmuş olabilir.

Annelerin çalıştıkları kurumun ve işyerindeki konumları ile sadece anne sütü verme ve toplam anne sütü verme süresi arasında fark olmadığı saptanmıştır (Tablo 3). Lakati (2002) çalışmasında, özel sektöre ait işyerinde çalışan kadınların anne sütü verme sürelerinin, kamuya ait işyerinde çalışanlardan daha kısa olduğunu bulmuştur. Ülkemizde yapılmış bir çalışmada ise kamu sektöründe çalışan kadınların ortalama emzirme süresi 6.1 ay iken, özel sektörde çalışanların ortalaması 4.9 ay bulunmuş ve özel sektörde çalışanların emzirmeyi daha erken dönemde bıraktıkları saptanmıştır (Yılmaz 2002). Gökdemirel ve arkadaşları (2008) yaptıkları nitel çalışmada, özel sektörde çalışan annelerin doğum sonu yasal izinlerini kullanmaları durumunda iş kaybı yaşama korkuları olduğunu ve bu nedenle emzirmeyi erken bırakıp işe döndüklerini vurgulamıştır. Araştırma örneğimizi o-

luşturan kadınların %72.5'inin kamu kuruluşunda çalışması, %59.2'sinin devlet memuru olması ve %63.3'ünün kadrolu olarak çalışması, doğum sonu dönemde yasal izin haklarını kullanmalarını ve 4857 Sayılı İş Kanunu'nun uygun gördüğü günlük çalışma süresi kadar çalışmalarını sağlamıştır. Bu durum araştırmada elde edilen bulgunun literatürden farklı olmasına neden olmuş olabilir.

Bu çalışmada, işyerinde emzirmeyi/sağmayı etkileyen destek faktörlerinin olması ile sadece anne sütü verme süresi arasında anlamlı fark olduğu, toplam anne sütü verme süresi arasında ise fark olmadığı saptanmıştır (Tablo 4). Yılmaz ve arkadaşlarının çalışmasında (2002) işyerinde sağma için pompası olanların toplam emzirme süresi 7.6 ay iken, pompası olmayanlardan 4.3 ay olarak bulunmuş ve aradaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Dabritz (2009) yaptığı çalışmada, işyerinde sağma için uygun oda ve sağma/emzirme molası olmasının anne sütü verme süresini etkilemediğini belirtmiştir. Bu çalışmada ve Dabritz'in çalışmasında işyerinde süt sağlamak için gerekli olan ortam ve araçların tek tek bulunmasının anne sütü verme süresini etkilemediği görülmüştür. Bu sonuç işyerinde anne sütünün sağlanması ve saklanması için tüm koşulların bir arada bulunmasının anneleri sütlerini sağmaları ve saklamaları için daha fazla destekleyeceğini ve böylelikle anne sütü verme süresinin daha uzun olacağını düşündürmektedir.

Çalışan annelerin sağma/emzirme molarında işine destek olan birisinin olması, sadece anne sütü verme sürelerini etkilemezken, toplam anne sütü verme sürelerini arttırmaktadır (Tablo 4). Dabritz ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında da işyerinde emzirmeye destek verecek iş arkadaşının olmasının anne sütü verme süresini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Bu durum işyerinde uygun sağma ve saklama koşullarının olmasının yanında çalışanların da desteğinin önemini göstermektedir.

SONUÇ

Çalışmanın sonucuna göre eğitim düzeyi yüksek, kız bebeği olan, geliri giderine eşit ve emzirme molasında işine destek olacak birisi olanların toplam anne sütü verme süresinin daha uzun olduğu bulunmuştur. Geliri giderine eşit, işyerinde sütünü sağan ve sağmaya destek olan faktörleri bulunan kadınların sadece anne sütü verme sürelerinin daha uzun olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları doğrultusunda;

Emzirme eğitimi veren hemşirelerin ve işyeri hemşirelerinin annelerin çalışma du-

rumunu ve işyeri koşullarını göz önüne alarak emzirme ile ilgili bilgi ve danışmanlık vermesi,

İşyerlerinde ortam ve malzemelerin emziren annelerin emzirme / sağmalarına destek olacak şekilde düzenlenmesi önerilmektedir.

Gelecek çalışmalarda; eğitim düzeyi düşük, doğum sonrası erken dönemde işe başlayan ve özel sektörde çalışan kadınların da yer aldığı,

Hem çalışan hem de çalışmayan annelerin sadece anne sütü ve toplam anne sütü verme sürelerinin karşılaştırıldığı,

Çalışan annelerin emzirmede yaşadıkları güçlüklerin kalitatif araştırma yöntemiyle inceleneceği araştırmaların planlanması önerilir.

KAYNAKLAR

- Alikaşifoğlu M, Erginöz E, Gür ET et al. (2001) Factors influencing the duration of exclusive breastfeeding in a group of Turkish women. *J Hum Lact*, 17(3):220-226.
- Alp H (2009) Çocuklarda anne sütü ile beslenme süresi ve ilişkili faktörler. *Güncel Pediatri*, 7 (2):45-52.
- Al-Shoshan A (2007) Factors affecting mother's choices and decisions related to breast feeding practices and weaning habits. *Pakistan J Nutr*, 6(4):318-322.
- Anderson JK, Wallace LM (2006) Breastfeeding Works: the role of employers in supporting women who wish to breastfeed and work in four organizations in England. *Am J Public Health*, 28(3):183-191.
- Bakiler AR, Özgür S, Özer EA (2005) Anne sütü ile beslenmeyi etkileyen faktörler. *İzmir Tepecik Hastanesi Dergisi*, 15(2):111-115.
- Bodur S, Yıldız H, Mermer M ve ark. (2002) Konya il merkezinde annenin çalışma durumuna göre emzirme süresi ve ek gıda ile ilgili tutumu. *Selçuk Üniv Tıp Derg*, 18(2):97-101.
- Cernadas JMC, Noceda G, Barrera L et al. (2003) Maternal and perinatal factors influencing the duration of exclusive breastfeeding during the first 6 months of life. *J Hum Lact*, 19(2):136-144.
- Chen CY, Wu CY, Chie CW (2006) Effects of work-related factors on the breastfeeding behaviour of working mothers in a Taiwanese semi-conductor manufacturer: A cross-sectional survey. *BMC Public Health*, 6(160):1-8.
- Chuang CH, Chang PJ, Chen YC et al. (2010) Maternal return to work and breastfeeding: A population-based cohort study. *Int J Nurs Stud*, 47(4):461-474.

- Dabritz HA, Hinton BG, Babb J (2009) Evaluation of lactation support in the workplace or school environment on 6-month breastfeeding outcomes in Yolo County, California. *J Hum Lact*, 25:182-193.
- Fein SB, Roe B (1998) The effect of work status on initiation and duration of breast-feeding. *Am J Public Health*, 88(7):1042-1046.
- Gökçay G, Baslo G (2002) Anne sütü ile beslenmede kanıta dayalı uygulamalar, yetersiz anne sütü, çalışan anne, ilaçlar ve hastalıklar. *Çocuk Dergisi*, 2:139-143
- Gökdemirel S, Bozkurt G, Gökçay G ve ark. (2008) Çalışan annelerin emzirme sürecinde yaşadıkları: Niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi*, 8(4):221-234.
- Guendelman S, Kosa JL, Pearl M et al. (2009) Juggling work and breastfeeding: Effect of maternity leave and occupational characteristics. *J Pediatr*, 123(1):38-46.
- Hawkins SS, Griffiths LJ, Dezateux C et al. (2007) The millenium cohort study child health group. Maternal employment and breast-feeding initiation: findings from the Millenium Cohort Study. *Paediatr Perinat Epi-demiol*, 21(3):242-247.
- Johnson ML, Esposito N (2007) Barriers and facilitators for breastfeeding among working women in the United States. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs*, 36(1):9-20.
- Karaçam Z (2007) Factors affecting exclusive breastfeeding of healthy babies aged zero to four months: A community-based study of Turkish Women. *J Clin Nurs*. 17(3):341-349.
- Karancı G, Yenal K (2011) Çalışan gebelerin emzirmeyi sürdürmeye yönelik bilgilerini etkileyen etmenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kuriniş N, Shiono PH, Ezrine SF et al. (1989) Does maternal employment affect breast-feeding. *Am J Public Health*, 79(9),1247-1250.
- Lakati A, Binns C, Stevenson M (2002) The effect of work status on exclusive breastfeeding in Nairobi. *Asia Pac J Public Health*, 14(2):85-90.
- Mandal B, Roe EB, Fein SB (2010) The differential effects of full-time and part-time work status on breastfeeding. *Health Policy*, 97(1):79-86.
- Meek JY (2001) Management of breastfeeding, breastfeeding in the workplace, *Pediatric Clinics of North America*, 48(2): 76-100.
- Ong G, Yap M, Li FL et al. (2005) Impact of working status on breastfeeding in Singapore, Evidence from the national breastfeeding survey 2001. *European J Public Health*, 15(4):424-430.
- Ortiz J, McGilligan K, Kelly P (2004) Duration of breast milk expression among working mothers enrolled in an employer sponsored lactation program. *Pediatric Nursing*, 30(2):111-119.
- Örün E, Yalçın S, Madendağ Y ve ark. (2009) Annelerin sosyodemografik ve psikopatolojik özellikleri ile bebeklerini ilk 1.5 ayda sadece anne sütü ile beslenme durumlarına etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52(4):167- 175.
- Ryan AS (1997) The resurgence of breastfeeding in the United States. *Pediatrics*, 99(4):1-5.
- Scott JA, Binns CW, Oddy WH et al. (2006) Predictors of breastfeeding duration: Evidence from a cohort study. *J Pediatrics*, 117(4):646-655.
- Thulier D, Mercer JA (2009) Review: Variables associated with breastfeeding duration, *J Obstet, Gynecol Neonatal Nurs*, 38(3):259-268.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008 Raporu (2009) Ankara, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/TNSA-2008_ana_Rapor-tr.pdf (erişim: 15 Aralık 2009)
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Hanehalkı İşgücü Araştırması 2012 Şubat Dönemi Sonuçları <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?pid=10817> (erişim: 12 Haziran 2012)
- Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H ve ark. (2005) Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 48(3):226-233.
- Visness CM, Kennedy KI (1997) Maternal employment and breast-feeding: findings from the 1988 national maternal and infant health survey. *Am J Public Health*, 97(5):945-950.
- World Health Organization, Indicators for assessing infant and young child feeding practices Part I:Definitions, Conclusions of a consensus meeting held 6-8 November 2007 in Washington, DC, Maternal, newborn, child and adolescent health, USA, 2008, http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241596664_eng.pdf (erişim: 12 Haziran 2012)
- Yılmaz G, Gürakan B, Akgün S ve ark. (2002) Factors influencing breastfeeding for working mothers. *Turk J Pediatr*, 44(1):30-34.
- Yimyam S, Morrow (1999) Breastfeeding practises among employed Thai women in Chiang mai. *J Hum Lact*, 15(3):225-232.